

Psalm 44:24 / 121:4: Beleving: God slaapt – Geloof: God waakt

Psalm 44:24

Word wakker, Heer, waarom slaapt u? Ontwaak! ...

Psalm 121:4

Nee, hij sluimert niet, hij slaapt niet, de wachter van Israël.

De laatste decennia is er veel aandacht voor de beleving, de ervaring. Dat kun je allereerst merken in het dagelijks leven. Vele mensen, met name jongeren, houden zich bezig met grensverleggende sporten, zoals parachutespringen, basejumps (parachutespringen vanaf een hoog punt), bungeejumps (springen vanaf een hoog punt waarbij je door een elastiek net boven de grond wordt tegengehouden), kitesurfen (surfen waarbij je je door een vlieger laat voorttrekken). Op de Grote Markt in Groningen is het mij als voorbijganger opgevallen dat de apparaten in de loop van de jaren al hoger werden en daardoor, neem ik aan, al heftiger ervaringen opleverden.

Iets soortgelijks zie je in het kerkelijk leven. Nog al eens wordt bepleit om kerkdiensten met allerlei bijdragen op te leuken. Opwekkingsliederen zijn breed geaccepteerd, vaak met het argument dat ze als vrolijker en stimulerender worden ervaren dan de psalmen met hun oude teksten en melodieën. Zeker in evangelische kerken wordt verwacht dat je tijdens de diensten heel wat kunt beleven.

Deze kerkelijke ontwikkeling is te begrijpen als een reactie op de tijd dat, zeker onder gereformeerden, de nadruk misschien wel erg op het verstandelijke lag.

Gegeven deze situatie maar eigenlijk altijd al is het belangrijk erbij stil te staan: wat is eigenlijk de verhouding tussen geloof enerzijds en beleving, ervaring anderzijds?

Ik heb de indruk dat de beleving, de ervaring soms voorop wordt geplaatst, als zou het in je christen zijn voor alles daarom gaan. Is dat correct, dan heb je een probleem als je beleving mist of als je ervaring negatief is, want wat is in dat geval je geloof nog waard? Deze vraagstelling is niet uit de lucht gegrepen. In mijn contacten als pastor ben ik mensen tegengekomen die twijfelen aan de waarde of zelfs het bestaan van hun geloof omdat ze door hun moeiten overspoeld werden en daardoor weinig of niks van Gods nabijheid, zijn zorg beleefden.

In zijn gesprek met Tomas, een week na zijn opstaan uit het graf, heeft Christus ons een duidelijke richting gewezen, Johannes 20:

²⁶ Een week later waren de leerlingen weer bij elkaar en Tomas was er nu ook bij. Terwijl de deuren gesloten waren, kwam Jezus in hun midden staan. 'Ik wens jullie vrede!' zei hij, ²⁷ en daarna richtte hij zich tot Tomas: 'Leg je vingers hier en kijk naar mijn handen, en leg je hand in mijn zij. Wees niet langer ongelovig, maar geloof.' ²⁸ Tomas antwoordde: 'Mijn Heer, mijn God!'

²⁹ Jezus zei tegen hem: 'Omdat je me gezien hebt, geloof je. Gelukkig zijn zij die niet zien en toch geloven

Hier wordt ons voorgehouden: eerst hoort er geloof te zijn. Ofwel: de inhoud moet voorop staan, want vóór alles gaat het om wat God ons gezegd heeft. Pas daarna komt de beleving, de ervaring in beeld. Het kan dus zijn dat je op een gegeven ogenblik weinig beleeft bij het bezig zijn met het geloof. Concreet: je voelt niet de troostende nabijheid van God, je hebt geen houvast aan zijn beloften, je hebt het idee dat je tot een muur bidt, je angst of depressie lijkt voor jou het één en al te zijn. In die situaties moet je niet meteen negatieve conclusies trekken over je geloof. Ondanks het ontbreken van beleving kan het geloof wel terdege aanwezig en werkzaam zijn, want beleving en geloof zijn twee aparte onderwerpen: je kunt in God geloven terwijl je op bepaalde momenten weinig van God ervaart.

De vraag is nu: hoe moet je als gelovige omgaan met dat eventuele ontbreken van ervaring, dus dat je geen steun ervaart van je geloof, dat je God niet als je zorgende Vader beleeft? Psalm 44 maakt ons duidelijk: we moeten dat niet ontkennen en beslist ook niet als zondig afkeuren. Niet voor niets heeft God ervoor gezorgd dat ook deze psalm in de Bijbel is opgenomen. Daaruit mogen wij afleiden: er is ruimte voor dit aspect van ons gelovig zijn, en ook: we doen er goed aan ons gebrek aan ervaring onder ogen te zien.

1 Ons lijden onder ogen zien

Gods kinderen maken soms verschrikkelijke dingen mee, zo erg dat ze niet weten waar ze het zoeken moeten. Deze ervaring kan soms extra zwaar zijn als je iets anders had verwacht. Zo vergaat het de psalmdichter. In z'n psalm begint hij ermee dat hij terugkijkt op de prachtige voorgeschiedenis van Israël. Gods volk is op een spectaculaire manier uit Egypte bevrijd; bij de Sinai heeft God zijn verbond met hen gesloten; ze zijn in Kanaän gebracht, waar een soort nieuw paradijs aanbrak.

Dat alles dank zij Gods liefde, een liefde die ze helemaal niet verdienden maar die God hun gratis gaf. Ze ondervonden dat God zijn belofte waarmaakte dat Hij voor hen zou zorgen. Terugdenkend aan die vroegere geschenken kon de dichter enthousiast zeggen: 'God, wij loven u dag na dag, uw naam zullen wij altijd prijzen (44:9).

Alleen, op dat moment was de werkelijkheid totaal anders: met z'n volk werd de dichter geteisterd door zegevierende vijanden. Ze konden absoluut niet meer zeggen: 'God, we zullen U altijd prijzen.' Integendeel, de waarheid was nu: 'Heel de dag moet ik mijn schande dragen' (44:16).

Ook de kerkmensen van vandaag lukt het niet alleen maar dankbaar te zijn. In Zondag 21 van de Heidelbergse Catechismus wordt het zo mooi gezegd: 'De Zoon van God vergadert, beschermt en onderhoudt de kerk.' Maar telkens zie je hoe christenen met moeiten te kampen hebben. Wat een gedoe is er niet in de kerk door allerlei discussies. Elders in de wereld worden christenen gevangen gezet en zelfs vermoord.

Ook in ons persoonlijke leven verloopt alles niet gladjes. Bij onze doop zijn er prachtige beloften uitgesproken: God de Vader heeft beloofd dat Hij voor ons wil zorgen; God de Zoon dat zijn lijden ook voor ons van betekenis is en God de Heilige Geest dat Hij ons wil vernieuwen. Als je de inhoud van deze beloften tot je laat doordringen, kun je erdoor geraakt worden. Maar ons leven van alledag spoort daar vaak helemaal niet mee. Je ondervindt de ene tegenslag na de andere, zodat je daaronder soms bezwijkt. Je botst telkens op tegen je handicap, die je maar moeilijk kunt aanvaarden. Je volgt vanwege je beschadigde jeugd therapie maar je kunt je verleden maar niet achter je laten. Dit alles kan de vraag bij je oproepen: 'Waarom moet juist dit juist mij treffen? Dat klopt toch niet met Gods eigenlijke bedoeling met ons; Hij gunt ons toch leven en overvloed?'

Soms wordt tegengeworpen: 'Je hebt niet het recht 'waarom' tegen God te zeggen, want het negatieve dat je overkomt is het gevolg van de zonde.

Daar zit een kern van waarheid in. Een cru voorbeeld: als een kettingroker longkanker krijgt, moet die inderdaad niet vragen: 'Waarom overkomt mij dat? Want hij weet het antwoord. Ook is waar: als je met lege handen staat, moet je niet zeggen: 'Waaraan heb ik dat verdiend?' Want goed beschouwd hebben we nergens recht op.

Toch valt er meer te zeggen. Jobs vrienden zeiden tegen hem: 'Jouw ellende is uiteindelijk je eigen schuld. Je hebt kennelijk allerlei wangedrag op je geweten en daarom overkomt jou dit.' Maar Job zei tegen hen: 'Ik kan niks aanwijzen wat verklaart waarom ik zo moet lijden.'

Zo zegt ook de dichter: 'Ik heb niet met U gebroken. Ik heb altijd trouw de erediensden in de tempel bezocht. Dus ik ben U altijd loyaal geweest.'

Iets soortgelijks kunnen tegenwoordig gelovigen aanvoeren: 'Ik mag dan niet perfect zijn, maar de Geest heeft bij mij toch een begin van gehoorzaamheid bewerkt, waardoor ik mij richt op Christus.'

Dit alles maakt het extra begrijpelijk dat je je afvraagt: 'Nu dat positieve over mij gezegd kan worden, waarom overkomt dit erge mij dan? Ik snap er niks van.'

Inderdaad, het leven rijmt vaak niet. Vandaar de uitspraak: het is vaak ongelijk verdeeld. Ook klopt het niet met Gods belofte, want Hij zegt ons het licht toe maar vaak verkeren wij in het duister.

Soms kiezen mensen ervoor zich hiervoor af te sluiten, want ze kunnen het raadselachtige van het lijden niet verdragen. Daarom verdringen ze het: 'Nee hoor, er is niks aan de hand!'

Psalm 44 spoort ons aan ons lijden en het raadselachtige daarvan onder ogen te zien. We doen er daarom goed aan uiting te geven aan onze waarom-vragen en daarbij ruimte te geven aan onze pijn en onze tranen. En als we ons lijden onder ogen zien, kunnen we ook verder komen.

2 God bij ons lijden betrekken

De dichter van Psalm 44 doet meer dan klagen. Hij erkent dat hij met al z'n moeiten bij God moet zijn. Daarvoor heeft hij goede redenen, want ons lijden valt op de een of andere manier altijd onder Gods bestuur. Ik formuleer het voorzichtig: 'op de een of andere manier'. Want enerzijds gebruikt de dichter sterke woorden om God met zijn lijden te verbinden: 'U hebt ons nu verstoten en vernederd... U hebt ons als slachtvee uitgeleverd, ons onder vreemde volken verstrooid.' (44:10a,12a) Hij zegt zelfs heel fel: 'U hebt uw volk van de hand gedaan, veel bracht de verkoop u niet op. U hebt ons het mikpunt van spot gemaakt' (44:13-14a). Maar anderzijds wijst hij nadrukkelijk op de acties van z'n vijanden.

Dit enerzijds-anderzijds maakt duidelijk dat we God niet te dicht moeten betrekken bij het lijden. Anders maken we Hem zomaar tot de bron van het kwaad, terwijl duidelijk kan zijn dat die bron bij de vijanden ligt. Dat wil niet zeggen dat God niet te pas komt bij het lijden van de dichter. Tegenwoordig wordt dat vaak verdedigd, in deze trant: er vinden gebeurtenissen plaats die buiten God omgaan en waar Hij ook niks aan kan doen. Dat doet geen recht aan de manier waarop de Bijbel erover spreekt. Om recht te doen aan het genoemde enerzijds-anderzijds hebben theologen de onmogelijk term 'actieve toelating' bedacht. Daarmee duiden ze God enerzijds aan als betrokken bij de ellende die plaatsvindt terwijl ze Hem tegelijk op een zekere afstand houden.

Hoe dit ook zij, alles wat er gebeurt valt op de een of andere manier onder Gods bestuur.

Op dit gegeven zijn twee reacties mogelijk.

Je kunt je afsluiten voor God: 'God laat dit erge gebeuren en Hij doet er niks aan? Wat voor God is Hij dan?' Zo zijn er gelovigen die om de moeiten in hun leven verbitterd raken tegen God en zelfs afscheid van Hem nemen. Op zich begrijpelijk, want lijden kan soms verbijsterend zijn, zodat je erdoor overspoeld wordt. Tegelijk is zo'n reactie onwijs. Je plaatst jezelf in het isolement, zodat je alleen bent met je wrok en je pijn. Daarmee beroof je jezelf ervan om voluit te leven.

De dichter kiest voor een andere reactie: hij gaat heftig te keer tegen God. Omdat God deze emoties een plaats heeft gegeven in de Bijbel mogen we zeggen dat daar niks mis mee is. Net zoals er niks mis mee hoeft te zijn als een kind z'n vader met z'n knuistjes bewerkt. Want stel, de vader heeft net verteld: 'Jongen, heel vervelend voor jou, maar dinsdag moet je naar het ziekenhuis voor die operatie.' Je kunt je voorstellen dat zo'n kind daar niks van begrijpt en dan vol angst en boosheid zich tegen z'n vader keert. Een beetje vader geeft z'n kind daarvoor de ruimte.

Zo zegt de dichter: 'Word wakker, Heer, waarom slaapt U? Ontwaak!' (44:24) Dit moeten we niet uitleggen als een theologische uitspraak over God: 'Zo werkt het bij God dat Hij er soms even niet bij is.' Wat de dichter hier verwoordt is z'n ervaring: 'Heer, als ik afa op wat mij allemaal overkomt, merk ik niks van U. En dat wil ik zo graag. Laat mij toch ervaren dat U mijn Heer bent en ingrijpt!' Daaruit spreekt meteen ook een sterk verlangen: 'Wanneer wordt het anders? Wanneer maakt U uw beloften werkelijkheid? Wanneer mag ik ondervinden dat U met een vriendelijk gezicht naar mij kijkt?'

Aan dit stormlopen van ons geeft God dus de ruimte, want Hij weet het: de dingen zijn soms te pijnlijk voor ons, zodat we niet anders kunnen dan Hem smeken: 'Laat mij toch uw zorg merken!'

Je kunt immers te maken hebben met tegenslagen, waardoor het begrijpelijk is dat je vraagt: 'Wanneer houdt dit nou eens op?'

Als kind kun je haast bezwijken door wat jou in het gezin wordt aangedaan; geen wonder dat je dan aan God voorlegt: 'Waar bent U eigenlijk?'

Het kan je dwars zitten dat je, naar het journaal kijkend, de wereld als leeg ervaart, alsof God er niet is; daarbij past de vraag: 'Wat wilt U eigenlijk met de wereld? Laat ons toch uw liefde ervaren.'

Zo moeten we God bij ons lijden betrekken. Bij Hem zijn we op het juiste adres, want bij Hem komen alle draden samen. Intussen weet de dichter z'n plaats: 'Onze ziel ligt neergebogen in het stof, ons lichaam vastgekleefd aan de aarde' (44:26). Daarmee geeft hij z'n gebed extra nadruk: 'Heer, ik sta niet trots overeind maar lig als een smekeling voor U.' Bovendien stelt hij zich met deze woorden bescheiden op, in het besef: 'Uw bestuur is voor mij ondoorgroendelijk, ik kan dat niet doorzien.'

Maar zoveel is duidelijk: de dichter onderdrukt z'n gevoelens niet. Met al z'n emotionaliteit, z'n radeeloosheid, z'n ongeduld richt hij zich tot God. Hij gaat er dus van uit: God kan alles anders maken. Met z'n gebed doet hij daarom een beroep op God. Tegelijk is z'n gebed een beroep tégen God, want het is door Gods bestuur dat hij in de ellende zit en dat wil hij graag anders hebben.

Dit bidden kunnen we doen in het vertrouwen op de uitslag – blijkt uit Psalm 44 en 121:

3 Op Gods zorg blijven vertrouwen

Voor de dichter zijn niet de onthutsende feiten beslissend. En gelukkig maar, want door je ervaringen daarmee raak je zomaar van de wijs. Beslissend is wat God over zichzelf zegt. Maar dan is het zaak dat we daaraan geloven als waarheid. En wat zegt God over zichzelf? Dat Hij trouw is. Daar doet de dichter van Psalm 44 een beroep op: 'Sta op, kom ons te hulp, verlos ons, omwille van uw trouw' (44:27). Die trouw geeft houvast, want die betekent: God doet wat Hij heeft gezegd. Zijn beloften verwaaien niet in de wind maar worden waargemaakt. Natuurlijk is het lastig dat wij niet weten wanneer en hoe God dat doet. Maar het staat buiten discussie: vroeg of laat worden die beloften vervuld. Dat geeft een speciale kleur aan ons bijbellezen: telkens als we daarin onvervulde beloften tegenkomen kunnen we onszelf voorhouden: 'Dit heeft God dus nog voor ons in petto. We hebben heel veel om naar uit te zien!'

Behalve van Gods trouw kunnen we ook zeker zijn van God actieve presentie, zoals in Psalm 121 staat: 'Nee, Hij sluimert niet, Hij slaapt niet, de wachter van Israël' (121:4). Nooit geldt dus van God dat Hij niet-betrokken is, dat Hij zich passief opstelt, dat Hij weggijkt. Als we afgaan op de feiten zoals wij die beléven, dan kunnen die ons de indruk geven dat God soms afwezig is. Maar die beleving van ons klopt niet met de goddelijke realiteit, want die is dat God constant oog heeft voor ons, dat Hij ons altijd onder zijn hoede heeft, dat Hij onafgebroken als onze Vader met ons verbonden is. Op basis van Gods Woord gelóven we dat en al gelovend zijn we daar zeker van – onafhankelijk van wat we toevallig beleven.

Maar als we dit geloven, gaan we het vaak ook merken. Ondanks onze moeiten ontstaat er door ons geloof meer of minder beleving. Soms al hier en nu. Je kunt geteisterd worden door allerlei ellende, zodat je het luidkeels klaagt tegenover God. Maar op een gegeven moment lukt het je toch om moed te houden of vreugde te ervaren doordat een belofte van God bij je blijft haken, doordat er helpende mensen om je heen staan, doordat kleine dingen jou aardigheid geven. En daardoor kun je het dank zij die ervaring beamen: 'Inderdaad, God laat me niet in de steek.'

Vaak ontstaat die beleving pas op de lange termijn. Soms nog in dit leven. Dan kun je terugkijkend op een moeilijke periode in je leven, dus achteraf, zeggen: 'Ik doe die tijd niet graag over, maar ik ben er wijzer van geworden, ik ben er verder door gekomen.' Maar soms zal die beleving pas na dit leven komen. Er gebeuren immers dingen waarvan je de zin nooit kunt ontdekken en waardoor je levenslang beschadigd bent, bijvoorbeeld als je als kind je moeder door een ziekte kwijtraakt of als je misbruikt wordt door een vertrouwenspersoon. Maar als je straks oog in oog met God komt te staan, zal vast de waarheid blijken van wat de apostel Paulus zegt: 'Ik ben ervan overtuigd dat het lijden van deze tijd in geen verhouding staat tot de luister die ons in de toekomst zal worden geopenbaard.' (Romeinen 8:18).

Hoe we hier zeker van kunnen zijn? Dank zij Christus. Hij heeft 100% terecht uitgeroepen: 'Waarom hebt U mij verlaten?' Hij was 100% onschuldig, terwijl Hij toch als een schurk is terechtgesteld. Maar op de paasmorgen kreeg Hij van God antwoord, toen God Hem uit het graf liet opstaan. Daarmee verklaarde God tegenover Christus: 'Je hebt genoeg geboet.' Daarom kon Christus kort daarna naar zijn troon in de hemel gaan. Door Christus kan Paulus met een triomfantelijke toon zeggen (Romeinen 8):

³² Zal hij, die zijn eigen Zoon niet heeft gespaard, maar hem omwille van ons allen heeft prijsgegeven, ons met hem niet alles schenken? ³⁶ Er staat geschreven: 'Om u worden wij dag na dag gedood en afgevoerd als schapen voor de slacht.' ³⁷ Maar wij zegevieren in dit alles glansrijk dankzij hem die ons heeft liefgehad.

Zo worden we gestimuleerd op Gods zorg te vertrouwen. Dat is niet gemakkelijk, want we hebben vaak alle reden het tegen God uit te schreeuwen. Toch is dat vertrouwen het enige zinnige. Denk maar weer aan dat huilende kind: hij kan nog zo emotioneel te keer gaan tegen z'n vader, maar een beetje vader drukt dat kind tegen zich aan, waardoor het kind langzaam aan verstillt en zich veilig voelt.

Zo ook hier. We doen er goed aan met onze emoties ons tot God te richten. Natuurlijk mogen we tegenover de heilige God niet brutaal te zijn, maar tegelijk: we hoeven ons niet in te houden. En dan zullen we vroeg of laat merken hoe Hij met zijn liefde present is in ons leven. Dat geloven we, luisterend naar wat Hij ons daarover zegt, maar al gelovend gaan we dat gelukkig vaak ook beleven.